

Populáris kultúra és tudomány-népszerűsítés

H. Nagy Péter: A képzelet tudománya. Praxeológiai bevezetés

Mit és hogyan kellene közvetítenie az oktatásnak a tudományos képzés során? A könyv mottói, akár bölcsészeketől (Paul de Man, Hans Ulrich Gumbrecht), akár természettudósoktól (Carl Sagan, Richard Dawkins) származnak, egyaránt arra hívják fel a figyelmet, hogy a módszeresség mellett nem árt, ha a tények, elméletek megismertetése a fantáziát is megragadja, és egyfajta holisztikus szemlélettel megtanítja összefüggésbe helyezni az egyes tudáselemeket. Ebben nem lebecsülendő szerepe lehet a tudományos fantasztikus irodalomnak, tágabban a popkultúrának.

H. Nagy Péter könyve ebben az integratív szellemben vet fel tudományfilozófiai kérdéseket: mit kezdhetünk a szakterületi behatároltsággal; milyen perspektívái vannak a jelenkori humántudományoknak. Hogy mennyire élő kérdések ezek, amelyek a szerzőt hosszú idő óta foglalkoztatják, mi sem jelzi jobban, mint hogy a gondolatmenet első változatát 2014-ben tette közzé, azóta pedig többször átdolgozta, bővítette azt. Strukturális és recepcióesztétikán iskolázott irodalomtudósként H. Nagy két évtizede foglalkozik a populáris kultúra különböző jelenségeivel is. Ez nyilvánvalóan nagyban segítette annak felismerésében, hogy ahogyan az élő kultúra, úgy a tudás elszigetelt részekre szabdalása sem célszerű. Az ebből következő egyik tudományelméleti belátás szerint bizonyos problémákról előzetesen nem dönthető el, hogy milyen diszciplínák képviselői fogják tudni azt megoldani. Az interdiszciplináris együttműködéseknek azonban akadálya lehet a holisztikus szemlélet és a más területekre vonatkozó minimális tudás hiánya. H. Nagy javaslata szerint ezt a populáris kultúra segítségével

Strukturalizmuson és recepcióesztétikán iskolázott irodalomtudósként H. Nagy két évtizede foglalkozik a populáris kultúra különböző jelenségeivel is. Ez nyilvánvalóan nagyban segítette annak felismerésében, hogy ahogyan az élő kultúra, úgy a tudás elszigetelt részekre szabdalása sem célszerű. Az ebből következő egyik tudományelméleti belátás szerint bizonyos problémákról előzetesen nem dönthető el, hogy milyen diszciplínák képviselői fogják tudni azt megoldani. Az interdiszciplináris együttműködéseknek azonban akadálya lehet a holisztikus szemlélet és a más területekre vonatkozó minimális tudás hiánya.

orvosolhatnánk. Egyetemi oktatóként ilyen irányú gyakorlati törekvéseiben számos angolszász példára támaszkodott, kezdve Lawrence M. Krauss *A Star Trek fizikája* című könyvével, amelynek mára számos folytatója akadt más kultikus filmek, sorozatok vonatkozásában. A tudomány-népszerűsítés ezen változata nem igényel az olvasótól különösebb tudományos felkészültséget. Ezt az alapvető képviseli magyar vonatkozásban Simonyi Károly *A fizika kultúrtörténete* című alapműve vagy Öveges József legendás műsorai és könyvei. Ennek speciális változata a sci-fi (SF) irodalomban gondolatkísérletként megjelenő tudományos megoldások, problémák szakszerű körüljárására, megvilágítására vállalkozik (pl. Kánai András: *Holnap történet*).

H. Nagy gyakorlati példája az *Avatar* című film segítségével tárgyalható tudományos kérdések és elméletek sora. Ezek közé tartozik a Lovelock-féle Gaia-hipotézis (a biodiverzitás, az ökoszisztéma, a szimbiózis fogalmai), a tudat kérdése, a szupravezetők fizikai jellemzői, a biolumineszcencia kémiai jelensége, az evolúció működése. Más filmes példák és a segítségükkel megvitatható tudományos kérdések után a szerző a kvantummechanika megértését segítő eszközöket mutat be. Schrödinger gondolatkísérletét a dobozba zárt macskáról China Miéville SF regénye éppúgy segíthet megérteni, mint John Gribbin ismeretterjesztő könyve. Hasonló módon tárgyalható az időutazás, a sokvilág-elmélet, a féreglyuk, a tangens univerzum, az entrópia, a megfelelő filmek (*Forráskód*, *Donnie Darko* stb.) felhasználásával. Hasonlóképpen kiváló szemléltetesként szolgálnak egyes űroperák és SF regények az űrutazás fizikai lehetőségei kapcsán, vagy éppen a „hard SF” elmúlt évtizedekben írott remekművei a biotechnológiai fejlődés perspektíváihoz. Ezek közül különösen aktuális Greg Bear *A vér zenéje* című műve, amelyben kiemelt figyelmet szentel a vírusoknak és a világjárvány lehetőségének. Szintén sokoldalúan tematizálható a tudományos problémák megvitatásában

Paolo Bacigalupi *A felhúzó lány* című disztópiája, amelyben a globális felmelegedés okozta tengerszint-emelkedés körülményei között felgyorsul a fajkihalás, az emberek pedig genetikai hadviselést folytatnak az egyre szűkösőbb erőforrásokért. A regény segítségével egyúttal a poszthumanista kilátások is szóba hozhatók, hiszen a főhős egy génmódosított szereplő. A Covid-19 világjárvány által meghatározott 2020-ra gondolva, amikor a különböző vakcinák fejlesztését minden laikus figyelemmel kíséri, talán nem is kell hangsúlyoznunk, hogy a biotechnológia az életünk része, nem elszigetelt diszciplína. A poszthumanizmussal kapcsolatban pedig elmondhatjuk, hogy gyakorlatilag korunk központi szervező jelensége, hiszen a kiterjesztett valóság, az implantátumok, a géntechnológia, a robotizáció egyre „forróbb témák”.

H. Nagy gyakorlati projektjavaslatai nem csupán használhatók, egyben meggyőzően igazolják is a tudományelméleti kiinduló tételt, miszerint a diszciplináris határokat átjárhatóvá kell tenni, már az oktatás folyamán is. Márpedig ehhez a populáris kultúra számtalan alkalmas illusztrációt szolgáltat. Egy ilyen módszertani ajánlás követéséből nem egyszerűen a hallgatók szélesebb tájékozottsága következne, hanem a táguló látókörrel együtt olyan fejlettebb reflektivitás, szakmai és társadalmi tudatosság, amelyek a 21. században munkaerő-piaci elvárásként fogalmazódnak meg. Elvárható lenne, hogy az egyetemek ne korlátolt szakbarbárokat bocsássanak ki, akik képtelenek az interdiszciplináris együttműködésre, a tények között a mintázatok felismerésére, a kreatív problémamegoldásra.

H. Nagy Péter (2019). *A képzelet tudománya. Praxeológiai bevezetés*. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar.

Bene Adrián
Pécsi Tudományegyetem